

Критически прочити на Станиславовия чети-миней

Национален гарителски
фонд „13 Века България“

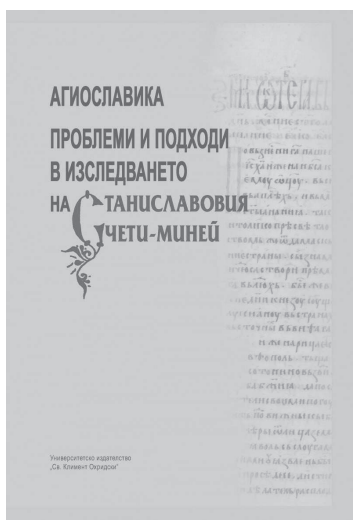

„Азиославика: проблеми и подходи в изследването на Станиславовия чети-миней“ е сборник, поместващ докладите от международната научна конференция, състояла се в София през май 2013 г. Както конференцията, така и изданието са съществени с финансовата подкрепа на Фонд „Научни изследвания“ към Софийския университет и със съдействието на Факултета по славянски филологии. Станиславовият чети-миней, известен и под каталожния си номер 1039, се пази в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София (НБКМ 1039). Наречен е Станислав чети-миней поради връзката си с известния книжовник Станислав Лесновски от XIV в. Неговото име се явява в приписка на л. 207а, от която става ясно, че Станислав, идентифициран от изследователите с известния книжовник със същото име, е един от двамата преписвачи на сборника. Ръкописът е препис от XIV в., но в него се съхранява старшен пласт от текстове, които отразяват старобългарски преводи. Календарният сборник съдържа (предимно нарративни азиографски) текстове за празничните дни от първите три месеца на църковната година, от септември до ноември.

„Азиославика“ събира статии, чийто предмет на изследване е Станиславовият чети-миней. Всяка от тях обаче разглежда азиографския материал от ръкописа от различни гледни точки. Три статии анализират криптически спецификите на състава („Кодекс № 1039 от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ от Иван Добрев, „Бележки върху историята и състава на ръкопис № 1039 от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ от Явор Миланов и „Станиславовият чети-миней и институционализираното четене (Особености на състава и ролята на устава)“ от Диана Атанасова. Част от изследванията разширяват фокуса към този ръкопис чрез съпоставянето на този сборник с други подобни сборници („Старозвонните календарни сборници в *Bibliotheca Hagiographica Balcano-Slavica* (BHBS) – Допълнения и корекции“ от Климента Иванова) или разсъждават за историята и функцията на такъв тип състави („Съставът на ранните славянски празнични миней и чети-сборници“ от Искра Христова-Шомова).

Четири от статиите се съсредоточават върху текстологически, лингвистични и/или литературноисторически въпроси на отделни текстове от Станиславовия чети-миней („Слово за Въздвижението на кръста на Андрей Критски по ръкопис НБКМ 1039“ от Цветомира Данова, „Иоан Златоуст в ръкопис № 1039 от НБКМ“ от Анета Димитрова, „Deviations from Literalism: Remarks on the Slavic Translation of the Greek Life of Abraham of Qidun“ от Дитер Шерн и „Житието на Св. Ефросина Александрийска в старозвонния чети-миней НБКМ 1039 от XIV в.“ от Мая Петрова-Танева) или върху езиковите характеристики въз основа на данни от целия ръкопис („Бележки върху езика на Станиславовия чети-миней“ от Боряна Велчева). Последните две статии в сборника обсъждат проблематиката на електронното издаване на славянски ръкописи („Електронни инструменти за обработката на средновековни славянски текстове“ от Анна-Мария Томоанова и „Editing the *Bdinski sbornik* as a Multilayered Reality“ от Лара Селс и Дейвид Бирнбаум). Ясно е, че авторите на статиите в този сборник са успели да обединят разнообразни проблеми и подходи върху този изключително интересен за науката ръкопис.

Статиите в сборника, които доразвиват тезите от докладите в разгърнати изложения, се обособяват в няколко тематични ядра. Първите четири статии разглеждат ръкописа като цяло, но от различни гледни точки. В статията на Иван Добрев „Кодекс № 1039 от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ е представен задълбочен анализ на ръкописа НБКМ 1039 въз основа на вече направеното изследване върху него. Авторът се опитва да уточни датиранието на възникването на ръкописа чрез приписките, като привлича допълнителни исторически данни. Той дискутира термина „чети-миней“ и

валидността на термина по отношение на този сборник. По отношение на прабриса ученият говори за това как всичките петима преписвачи на сборника дават някакви ширектни сведения за историята му. И последно, И. Добрев излага подробно съдържанието на ръкописа, съпоставяйки го с това на други подобни сборници на старобългарски и византийски. Изключително интересни избори е направил, които до известна степен променят някои от досегашните възгледи върху ръкописа.

В статията си „Бележки върху езика на Станиславовия чети-миней“ Боряна Велчева показва северозточните черти от XIII и XIV в. на статиите в този сборник въз основа на определено предпочитание на морфема за показателните местоимения. Авторката доказва тези черти с помощта на разнообразни примери, взети от текстове, на които са приписани мизийски диалекти. Явор Миланов преглежда кодикологическите и текстологическите характеристики на сборника в статията си „Бележки върху историята и състава на ръкопис № 1039 от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Както самият автор съобщава, в статията си той само излага „една несистемна ексцерция, концептирана върху определени синонимни редове и лексикални маркери“ и настоява за по-подробен лексикален анализ с цел уточняването на историята на този сборник. Я. Миланов дава общ анализ на лексиката в ръкописа, с който показва, че НБКМ 1039 не следва един преславски архаичен ръкопис от един оригинален византийски модел, а отбелязва, че в отделните си статии ръкописът се свързва с разнообразие от повече корпуси, показвайки различни преводчески решения. От тази статия се вижда важноста на лексикалния анализ за уточняването на историята на определен текст. В статията на Диана Атанасова „Станиславовият чети-миней и институционализираното четене (Особености на състава и ролята на устава)“ се разглежда съставът на сборника. Авторката установява, че съставът (като порядък от текстове) е бил популярен и широко разпространен, поради което може да се говори за азиографски канон, който се запазва чрез институционализираното четене. Така изследователката обяснява предпочитанието на старозвонния жития в сборниците, независимо кога са възникнали. Във втората част на статията си Д. Атанасова показва регламентиращата сила на митика върху този тип сборници и връзката на четивата с текстовете от най-ранните служебни миней. Следващите четири статии имат като предмет определена статия (текст) от ръкописа, която се анализира по-детайлно. В статията на Анета Димитрова „Иоан Златоуст в ръкопис № 1039 от НБКМ“ се разглежда мястото на Иоан Златоуст в старозвонните чети-минейни състави чрез материала от Станиславовия чети-

миней, смятан като примерен за този тип състави. В този сборник обаче, както става ясно от изследването, са включени само три текста, свързани с името на Златоуст, които при това не са най-популярните. С няколко аргумента авторката ни обяснява кои са причините за този избор от текстове и историята им. Мая Петрова-Танева в статията „Житието на Св. Ефросина Александрийска в старозвонния чети-миней НБКМ 1039 от XIV в.“ представя част от проучването си върху пространната версия на житието на светицата, запазена в южнославянските преписи от ръкописи с календарен състав. Авторката в раздела в две редакции, за което дава основание разнообразният лексикален материал. Заклучението ѝ е, че текстът за св. Ефросина, запазен в НБКМ 1039, е най-вероятно преславски по произход, като прави уговорката, че по-подробна история на текста може да се реконструира след криптическо издаване на гръцки текст и след съпоставка с текста в друг тип сборник, а именно – в т.нар. паперици.

Цветомира Данова в статията „Слово за Въздвижението на кръста на Андрей Критски по ръкопис НБКМ 1039“ прави преглед на първоначалните резултати от анализа си на т.нар. „три славянски версии“ на този текст. Авторката взема под внимание гръцкия оригинал и техниките на превода. Заклучението ѝ е, че първата версия, на която и текстът в Станиславовия чети-миней принадлежи, но лексикално, морфосинтактично и словообразователно равнище подсказва да е направена според нормите на Кирило-Методиевата преводаческа дейност, преди да е редактирана по-нататък. В статията на Дитер Шерн „Deviations from Literalism: Remarks on the Slavic Translation of the Greek Life of Abraham of Qidun“ („Отклонения от буквализма: коментар върху славянския превод на гръцкото житие на Авраамий Кидунски“) се разглеждат специфичните черти на славянската техника и стил на превеждане. Авторът обяснява употребата на изрази или гуми, които са типично славянски (и запазени в почти всичките преписи) и затова не могат да бъдат разглеждани като елементи от друг незапазен гръцки оригинал. От тези сведения Д. Шерн заключава, че прагматичната преексплицитност и асоциативните клишета са ключ в техниката на превода от гръцки на старобългарски от самото начало. Климента Иванова тук продължава изследването си върху старозвонните календарни сборници в статията „Старозвонните календарни сборници в *Bibliotheca Hagiographica Balcano-Slavica* (BHBS) – Допълнения и корекции“. Чрез тази статия изследователката иска да насочи вниманието ни към проблематичните моменти в труда си, познат като *Bibliotheca Hagiographica Balcano-Slavica*. Така например Кл. Иванова отбелязва необходимостта в BHBS да се включват указания за паметата на светиците от титлиците, да се добави информация за са проложните текстове и да се уеднакви терминологията при назоваването на паментичите. В статията си тя описва един ръкопис, дълго време смятан за руски, но всъщност молдовски, чрез който установява, че и молдовската книжнина от втората половина на XVI в. разделилото между старозвонните и новоизвонните текстове е видимо.

В статията на Искра Христова-Шомова „Съставът на ранните славянски празнични миней и чети-сборници“ се разглеждат хумнографските състави, които съответстват на т.нар. от изследователката „чети-сборници“ (които се различават от чети-минейте). Тези хумнографски сборници събират минейните (за неподвижните празници) и трюидните (за подвижните празници) служби. В изложението си И. Христова-Шомова доказва чрез анализ на съставите, че от най-ранния период е трябвало да съществуват такава минейно-трюидна книга в България, както и във Византия, а именно сборник от смесен тип, аналогичен на Тържествениците (или т.нар. чети-сборници). Така авторката обяснява

няколко иначе трудноразбираеми случаи на ръкописи с донякъде отклоняващи се състав (което довежда и до трудности при определянето на типа сборник).

Последните две статии са посветени на електронното издаване на паментичи от славянската средновековна книжнина и проблемите, които възникват при това. Лара Селс и Дейвид Бирнбаум представят работата си върху ръкопис GUL408, известен и като Бдински сборник (съхраняван в Гентския университет), който се издава дигитално. В статията им „Editing the *Bdinski sbornik* as a Multilayered Reality“ („Издаване на Бдински сборник като многопластова реалност“) се констатира как всяко издание е интерпретация на текст. Затова авторите предлагат създаване на тип издание, в което са представени разнообразните пластове на текста, които дават различни интерпретации към него. Те разказват за електронното издание на Бдинския сборник, което е разделено в три комплементарни части: 1) фототипно издание, 2) дипломатическо издание с лингвистични бележки към текста и 3) криптическо издание с вътрешредова колация на всичките достъпни славянски ръкописи, съдържащи същите текстове. Базаогарение на тези допълващи се три части на изданието различни типове изследвания могат да бъдат приложени върху този ръкопис от XIV в. Това издание още е в процес на реализация, но се оказва изключително полезно и плодотворно не само за изследването на този ръкопис и включените в него статии, но и като теория за електронно издаване в старобългаристиката като цяло.

В статията на Анна-Мария Томоанова „Електронни инструменти за обработката на средновековни славянски текстове“ са описани инструменти за дигитализирането на средновековната славянска книжнина. Авторката говори за подходите и проблемите на цифровизацията на славянски сборници, за неяснотата на правилата около цифровизацията на сборки в различни хранилища, за корупсите и шрифтовете (и конвертори) за старобългарски език. А. Томоанова по-подробно разказва за електронни инструменти в проекта *hisdicr.uni-sofia.bg* и за самия проект и корпуса му. Всичко това ще позволи по-широк кръг от хора да работи в различни насоки с този достоян голем корпус средновековни текстове, придружени с разнообразни, улесняващи работата на изследователя инструменти като старобългарски речник, търсеща машина и морфологичен анотатор. Сборникът „Азиославика: проблеми и подходи в изследването на Станиславовия чети-миней“ е важен принос към изследването на азиографията – една област, която, макар и добре разработена в палеославистиката, както свидетелства и сборникът, все още чаква разрешаването на редица въпроси. Не само публикуването на изследванията, но и проектът за издаването на все още непубликувания ръкопис, представляват ценен принос в изследването на азиографията. Освен това трябва да се отбележи и безценно полезно описание на самия ръкопис в края. То е направено специално за изданието, като включва начало и край на всеки един текст, към който се прибавени подробни библиографски сведения. Така систематизираните тези данни са чудесен помощен инструмент за по-нататъшни изследвания върху азиографските текстове от ръкописа. Като цяло статиите предлагат различни подстъпи към изследването на старозвонния календарен ръкопис и разширяват походите на проучването му, като привличат и други (включително и по тип) сборници, като по този начин осветляват в по-добра степен историята на азиографската книжнина.

АМБЕР ИВАНОВА

„Азиославика: проблеми и подходи в изследването на Станиславовия чети-миней“. Доклади от международната едноименна конференция, рег. Д. Атанасова. УИ „Св. Кл. Охридски“, София, 2016